

De Sint-Martinuskerk beleven

Gids en kunstwerken uit de voormalige kerk

Ganshoren 18 september 2021

Samenstelling: Christine Van Vlierden

Vertaling: Abbé Antonin Lemaire

Bronnen:

Jean GILSON, *Église Saint-Martin de Ganshoren. Brève monographie de l'église*, 3 blzn, september 1958 – gesigeneerde versie

Jean GILSON, *De nieuwe Sint-Martinuskerk te Ganshoren – De Kerk begripen*, 5 blzn, 1971 – mogelijk opgesteld n.a.v. de oplevering van de nieuwe kerk.

Robert REUNIS, *Trésors d'art ancien et moderne de l'église Saint-Martin à Ganshoren*, in *Ons Graafschap. Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring van het Graafschap Jette en Omgeving – v.z.w.*, 30, 2003 [Ganshoren 2005], redactie: Stephan Van Bellingen en Daniel Rochette.

Vertaald in het Nederlands door Paul Gelinne en uitgegeven als afzonderlijke gids. Grote delen werden met toestemming van dhr Robert Reunis overgenomen in deze gids.

Pierre SMEYERS, *Nota's voor een live evocatie van en in de kerk van Gilson*, maart-juni 2021.

Hendrik NOPPE, *Het verenigingsleven in en om de Sint-Martinusparochie Ganshoren*, Ganshoren, 2001.

Inge VANTILT en Magda SAENEN, *De oprichting van de onafhankelijke Sint-Martinusparochie en Gemeente*, Grimbergen, november 1987.

Onder de Toren - Tentoonstellingscatalogus n.a.v. 175 jaar Sint-Martinusparochie, uitgegeven in: *Ons Graafschap. Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring van het Graafschap Jette en Omgeving – v.z.w.*, 37, 2010.

50 jaar Kerkwijding Sint-Martinus Ganshoren 1971 – 2021, Fotoboek samengesteld door Paul Vandeput, Ganshoren, September 2021.

Fotomateriaal:

Martin Verheyden; Fotoclub de Zeyp – Marcel Minne; Erfgoedbank Ganshoren; Archief van de familie van Zygmunt Dobrzycki; KBR-Prentencabinet.

Verantwoordelijke uitgever:

Johan Dobbelaere, Koning Albertlaan 50, 1082 Sint-Agatha-Berchem

VOORWOORD

Ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de wijding van de Sint-Martinuskerk op 18 september 1971, bieden wij deze gids 'de Sint-Martinuskerk beleven – Gids en kunstwerken uit de voormalige kerk' met fierheid aan.

Architect Jean Gilson heeft er, samen met verschillende kunstenaars, een sterk totaalkunstwerk van gemaakt, vanuit de wens de parochiegemeenschap een ruimte voor gebed en viering te geven waarin de goddelijke Caritas overal aanwezig is. Gilson liet zich inspireren door de naastenliefde van de patroonheilige Martinus van Tours. Deze kerk is verankerd in de tijd waarin ze ontworpen en gebouwd is. Ze is post-conciliair opgevat, kerkschip en -koor vormen duidelijk één ruimte. De verschillende kunstenaars gebruikten elk hun taal, doch vanuit één en hetzelfde concept. Het gebouw werd zo zelf een kunstwerk. De gids laat u ontdekken welke boodschap deze kerk uitdraagt en welke kunstenaars eraan meewerkten.

Dit gebouw is mensenwerk. Pastoor Van den Venne trok de conclusie uit de gemeentelijke beslissingen: een nieuwe kerk was nodig. Pastoor Janssens heeft gevochten voor zijn nieuwe kerk bij de Basiliek en kreeg uiteindelijk 'Mechelen' aan zijn zijde. Pastoor Vandendael werd pastoor-bouwer en behoeder van het bestaande patrimonium en pastoor Smeyers bracht dat oude en nieuwe erfgoed in symbiose, met respect voor het kunstwerk van architect Jean Gilson. Vooral de Kerkfabriek heeft, met de verschillende pastores, gezwoegd om tot samenwerking te komen met de verschillende betrokkenen, om de middelen te vinden, om de kerk te bouwen. De rol van de heer Grooten, eerst als schatbewaarder (1951-1968) en dan als voorzitter (1969-1978) van de Kerkfabriek, kan echt niet onderschat worden.

Tenslotte willen we de vrijwilligers van de werkgroep rondom deze vijftigste verjaardag danken voor de vele prestaties die ze leverden: Christine Van Vlierden, Paul Vandeput en Luc Lehouck voor het opzet en Christine Van Vlierden in het bijzonder voor deze Gids.

Ganshoren, 18 september 2021

Johan Dobbelaere
Pastoor
Pastorale Eenheid Kleopas

Antonin Lemaire
Abbé
Unité Pastorale Père Damien

De Sint-Martinuskerk op het Koningin Fabiolaplein in Ganshoren werd gebouwd door de Brusselse architect Jean Gilson. De werf werd opgestart in mei 1969, op 18 april 1970 werd de eerste steen gelegd en op 18 september 1971 werd de Sint-Martinuskerk van Ganshoren gewijd.

TERUG IN DE TIJD

De vorige Sint-Martinuskerk in landelijke neogotiek stond hogerop in de Beeckmansstraat en was ontworpen door de Brusselse architect Louis Spaak in 1850. Voorheen stond op diezelfde plaats een bescheiden kapel die toegewijd was aan Sint-Martinus en die omstreeks 1537 was opgetrokken. De kapel van Ganshoren werd voor de eerste maal vermeld in een akte van 1112 als een aanhorigheid van Jette. In 1147 is er sprake van een “altare de Jette cum capella de Ganshoren” – het altaar van Jette en de kapel van Ganshoren. De kapel werd gebouwd in de omgeving van het kruispunt van twee belangrijke wegen: de ene leidde van Sint-Agatha-Berchem naar Jette, de andere ging van Brussel naar Zellik en van daaruit naar naar Dendermonde via Asse.

Kapel van 1537, zoals ze was rond 1820 - Tekening van L.A. Fisco
© KBR-Prentenkabinet, Brussel

Sint-Martinuskerk van Spaak die in de jaren 1970 werd afgebroken

Sint-Martinus was een populaire heilige in de 11de en 12de eeuw. Waarom deze kapel werd opgedragen aan Sint-Martinus is niet duidelijk. Het heeft vermoedelijk te maken met het verband tussen het toponiem 'Ganshoren' en de figuur van Sint-Martinus die als bisschop vaak met een gans wordt afgebeeld. Ganzen spelen een rol in het leven van Martinus zoals men kan lezen in de Vita Sancti Martini door Sulpicius Severus. Het is pas op latere datum dat reizigers in deze kapel hulp en bescherming afsmeekten van de Heilige Martinus. In Ganshoren heeft de heilige Martinus altijd een belangrijke rol gespeeld. Zijn beeltenis is ook te zien in het wapenschild van de gemeente: een schild in keel (rood) met een gouden Sint-Martinus.

Wie is de heilige Martinus?

Hij was in het begin van de 4de eeuw geboren wellicht in wat later Hongarije is geworden. Hij was opgenomen als ruiter in de Romeinse legioenen. Toen hij in Amiens gestationeerd was ontdekte hij het christendom en werd catechumeen om zich voor te bereiden op het doopsel. Op een koude winterdag ziet hij aan de stadspoort een schamel geklede bedelaar die verkleumd is. Martinus had geen geld bij zich. Daarom nam hij zijn zwaard en sneed zijn mooie, rode wollen soldatenmantel middendoor. De mantel was dienstkleding en dus eigendom van het Romeinse leger. Hij kon dus alleen de helft van de cape delen met de arme man. De volgende nacht verschijnt Christus in zijn droom. Hij draagt de halve mantel van Martinus en vertelt aan zijn Vader: "Ik had het koud, maar de catechumeen Martinus verwarmde me". Men spreekt van de liefdadigheid of 'charité' van Sint-Martinus. Hierdoor getroffen verliet Martinus het leger en laat zich dopen. Hij wordt kluizenaar en bracht een aantal monniken samen om de boodschap van Gods' liefde uit te dragen. Hij stichtte het klooster van Ligugé en later de abdij van Marmoutier. Martinus wordt in 371 door de bevolking uitgeroepen tot bisschop van Tours.

De kerk die gebouwd werd door architect Spaak, moest plaats ruimen nadat de gemeente Ganshoren besloot om de Beeckmansstraat te verbreden en zo een gemakkelijke verbinding mogelijk te maken tussen de Keizer Karellaan en de Wereldtentoonstellingslaan (verbinding Sint-Agatha-Berchem – Jette). Ganshoren kende een enorme demografische explosie waardoor de kerk te klein werd. Het bebouwde vertoonde vele gebreken en het was te kostelijk om grondige herstellings- en restauratiewerken uit te voeren. Bovendien strookte haar landelijk karakter niet meer met de status van een voorstadsgemeente van Brussel. De dorpskerk van weleer wordt op een andere plaats vervangen door een moderne Sint-Martinuskerk, teken van de nieuwe tijd.

EEN BEWOGEN BOUWGESCHIEDENIS

Al in mei 1938 gingen Pastoor Franciscus Van den Venne en de voorzitter en de secretaris van de kerkfabriek naar de bisschoppelijke zetel in Mechelen om de mogelijkheid te onderzoeken voor de bouw van een nieuwe en grotere parochiekerk.

Van 1948 tot 1955 ging pastoor Léonard Janssens scheep met architect F.J. De Smedt, die eindeloos nieuwe plannen ontwierp die keer op keer stuitten op het verzet van Mgr. Jos De Smedt, Vicaris-Generaal van het Aartsbisdom en waarop de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen telkens een ongunstig standpunt motiveerde. De Sint-Martinuskerk moest en zou in de schaduw blijven van de Nationale Basiliek van het Heilig-Hart en mocht hiermee niet concurreren.

DE KOGEL IS DOOR DE KERK

Het aartsbisdom stelt op 11 augustus 1956 Jean Gilson voor als architect. De kerkfabriek van Sint-Martinus en pastoor Léonard Janssens gaan uiteindelijk van start met deze Brusselse architect.

Op 24 maart 1957 ondertekent de Kerkfabriek de overeenkomst met Jean Gilson. Opdrachtgever is de Kerkfabriek van de Sint-Martinus-parochie met als respectievelijke voorzitters Karel Lambrechts (1951-1959), Firmin Van Geel (1959-1968), Roger Grooten (1969-1978). Ir. Roger Grooten was de feitelijke bouwheer (1969-1971) die de dagelijkse voortgang van de werf opvolgde, verantwoordelijk was voor de financiën en nauwgezet de documenten en plannen archiveerde.

Pastoor Léonard Janssens bereidde de bouw van de nieuwe kerk voor en Pastoor Désiré Vandendael heeft de werf en de bouw van de nieuwe kerk gevolgd.

Léonard Janssens
1940 - 1958 (†)

Désiré Vandendael
1958 - 1978 (†)

DE NIEUWSTE SINT-MARTINUSKERK

Met de parochiekerk van Ganshoren was Jean Gilson niet aan zijn proefstuk toe als kerkenbouwer. Hij was ook de architect van de Sint-Niklaaskerk in Oostduinkerke, de Sint-Vituskerk in Sankt-Vith, de Sint-Martinuskerk in Forrières, en de Christus-Koning-Kerk in Gent.

Het is Gilson zelf die de iconografie van de Sint-Martinuskerk bedacht. Bij het ontwerp liet hij zich inspireren door de goddelijke deugd van haar patroonheilige Martinus: de liefde en de naastenliefde. Om de kerk te

begrijpen beschreef Jean Gilson zijn opzet in een 'korte monografie over de kerk' die in verschillende versies bestaat. De monografie die Gilson signeerde telt drie bladzijden en vergezelde het voorontwerp dat hij voorlegde aan de diocesane commissie voor kerkenbouw in september 1958. Bij de oplevering van de kerk in 1971 herwerkte hij dit document. Het kreeg de titel: 'De nieuwe Sint-Martinuskerk te Ganshoren – De Kerk begrijpen'. Het is nu opgesteld in het Frans en in het Nederlands en telt vijf bladzijden.

Het thema van liefdadigheid trekt Gilson door in volume, vorm en aankleding van de hele kerk. De Sint-Martinuskerk is op zichzelf al een kunstwerk. Gilson sprak verschillende kunstenaars aan om zijn caritas-project te realiseren. Met sommigen had hij al eerder samengewerkt.

Om de Sint-Martinuskerk te laten spreken, laten wij ons leiden door de teksten uit deze monografie.

Bij het ontwerp van de kerk spitste Gilson zich toe op drie doelstellingen: een gebouw ontwerpen voor de uitoefening van de christelijke eredienst specifiek voor de mensen van de Sint-Martinusparochie te Ganshoren; een huis creëren voor Gods' volk dat meteen ook een huis van God is waar zowel in gemeenschap als individueel gebeden wordt; en tenslotte een poging doen om uitdrukking te geven aan een 'kerk van liefde' (église de charité), hoofddeugd van haar patroonheilige.

Dit drievoudig doel kon slechts bereikt worden door te kiezen voor een rustige baksteenarchitectuur die zich moeiteloos integreert in de

woonhuizen van de straten die het bouwterrein voor de kerk omringen. De architectuur en de volumes van het gebouw moeten uitdrukking geven aan het sacrale en wel zo dat de innerlijke atmosfeer een mysterie uitademt.

Bovendien moeten de architecturale vormen gedragen worden door een symboliek die uiting geeft aan het begrip 'liefde' en als zodanig wordt ervaren door elke bezoeker teneinde deze ook te beleven. Zij moet ook uitdrukking geven aan de liefde van God.

Als voorbijganger bots je als het ware tegen een onoverkomelijke verticale muur van niet minder dan 400 vierkante meter die bovenaan eindigt in een galmgat waar de twee klokken van de oude kerk hangen. Er is plaats voorzien voor vijf klokken. Een klankgat in boogvorm bekroont de kerk met daarboven het kruis, het christelijk symbool bij uitstek. Het is alsof de gevel eindigt in een jubelend vreugdelied waarbij de klokken de vieringen aankondigen voor de kerkgangers.

Door haar trapeziumvorm rijst de toren naar de hemel en onderscheidt de kerk zich van de woningen errond. Je gaat daardoor automatisch je ogen van de aarde onttrekken en de blik naar boven richten.

De voorgevel van deze toren is versierd met meer dan 500 tegels in keramiek die het thema van de goddelijke liefde uitbeelden in halfverheven beeldhouwwerk. De voorstelling is onderaan rechts gesigneerd door Zygmunt Dobrzycki, beeldhouwer en schilder van Poolse afkomst. Hij heeft de realisatie van de kartons die hij ontwierp, nooit gezien omdat hij al overleed in maart 1970 toen de kerk nog in opbouw was. Architect Gilson had met hem al samengewerkt voor de kerken van Sankt-Vith en Forrières en voor het Rijksadministratief centrum te Brussel.

Dit buitengewoon decor is een levensgrote 'affiche' die ten dienste staat van God; zeer passend in een tijd waarin het visuele een grotere impact krijgt. De iconografie van deze warrelende voorstelling is bijzonder rijk.

Bovenaan staat de tekst 'Deus est caritas' [God is liefde] en onderaan staat 'Caritas diffusa est' [de liefde wordt verspreid].

Het verhaal begint bij de goddelijke Drie-eenheid in het bovenste register. Rechts komt de hand van God uit de wolken. Links staat de triomferende verrezen Christus die het kruis toont en tussen hen beiden de Heilige Geest in de gedaante van een neerdalende vogel.

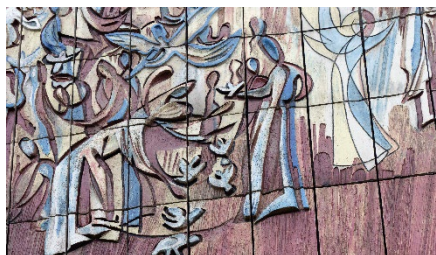

Daaronder staat centraal Maria, de Moeder van Jezus die de slang vertrappelt. In de christelijke literatuur en kunst staat de slang symbool voor het kwaad. In combinatie met Maria vormt de slang een verwijzing naar de verleiding van Eva en de daaropvolgende zondeval. Het is Maria die als nieuwe Eva Jezus ter wereld brengt en die de mensheid van de erfzonde verlost. Onder Maria staat centraal een grote figuur die de armen verheft. Geen enkel attribuut kan deze figuur duiden als Sint-Martinus. De patroonheilige kan evenmin herkend worden in de andere figuren van dit bas-reliëf. Schuin linksonder zou ook Sint-Cecilia afgebeeld zijn met een citer – een verwijzing naar de Sint-Ceciliaparochie die in 1966 werd opgericht in Ganshoren. Ook dit is onduidelijk. Details over de voorstelling op de gevel werden in geen enkele bron beschreven. Drie voorontwerpen, waarvan twee het jaartal 1957 dragen, werden teruggevonden in het archief van de familie van Zygmunt Dobrzycki. Twee ervan vertonen de figuur van Sint-Martinus te paard. Deze werd in de definitieve uitvoering niet behouden. De centrale figuur onder Maria zou ook naar Jezus kunnen verwijzen die

de werken van barmhartigheid predikt (Matheus 25, 35-36). Jezus zou dan tweemaal voorkomen op de voorgevel: als Verrezene en als Jezus van Nazareth.

Voorontwerpen, waarvan twee het jaartal 1957 dragen
© Archief van de familie van Zygmunt Dobrzycki

Onderaan voedert de gebogen figuur van Sint-Franciscus van Assisi (en de heilige Clara) de vogels. De hoofdpersonages zijn omringd door engelen die in alle richtingen fladderen en door mensen die een evange-

lisch gebaar stellen van naastenliefde zoals dorstigen laven en hongerigen spijzen.

Dit uithangbord maakt duidelijk dat liefde en liefdadigheid toegang geven tot het huis van God. Je wordt meteen op weg gezet. De glazen ingangsdeuren met metalen profielen en houten handvaten zijn bewust sober en laag gehouden en accentueren de verpletterende kracht van de toren. Je wordt bijna gedwongen om voorover gebogen en nederig het huis van God te betreden. De weg naar God die liefde is, laat zich niet zo makkelijk vinden. Je zet je tocht verder door 'het woud van de liefde, van de naastenliefde' zoals Gilson het uitdrukte. Het is een benauwende lage en duistere ruimte die de buitenwereld van de

middenbeuk scheidt. Twaalf zuilen in ruw beton met halfverheven beeldhouwwerk ondersteunen de narthex onder de tribune. Hun vorm suggereert een opwaartse beweging naar de hemel. Om dit effect te versterken is de zuil bovenaan ingebonden.

De voorstellingen op deze zuilen zijn verrassend. Neen het zijn niet de 12 apostelen die je verwelkomen. Je maakt hier kennis met verschillende verhalen uit de Bijbel, zowel uit het oude als uit het nieuwe testament en de ontstaansgeschiedenis van de eerste kerk. De zuilen tonen voorbeelden van naastenliefde of daden die ertoe kunnen leiden.

HOOFDINGANG

De goede en
de slechte
herder

Jozef en zijn
broers

Barmhartige
Samaritaan

Instelling van
de diaconie

Steniging van
Stefanus

De leerlingen
van Emmaüs

Voetwassing

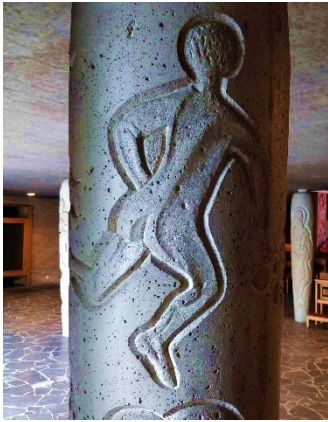
De Wijngaard
Christus in het
voorgeborchte

Jacobs ladder

Paulus
Petrus

Sint-Christoffel
Sint-Martinus

Pinksteren

Sta je met het aangezicht naar het gebouw gekeerd, dan ontmoet je bij de ingang rechts de Goede Herder die de stok omhoog houdt om weerstand te bieden en zijn schapen te verdedigen tegen de wolf; de huurling laat de schapen in de steek en vlucht weg (Johannes 10, 11-12).

De zuilen die de middendeur schragen tonen enerzijds Jozef, de zoon van Jacob en zijn 11 broers uit het boek Genesis (37-45) en anderzijds de

parabel van de Barmhartige Samaritaan – ‘van wie ben ik de naaste’ zoals verteld in het evangelie van Lucas (10, 29-37). Daarnaast stelt de vierde zuil de aanstelling voor van de eerste kerkbedienaars of diakens in de vroegste christelijke gemeenten uit de Handelingen van de Apostelen (6, 1-3). Op de zuil daartegenover vertelt Christus je: “Ik ben de wijnstok, gij de ranken. Wie in Mij blijft, zoals Ik in hem, die draagt veel vrucht, want los van Mij kunt gij niets. Als iemand niet in Mij blijft, wordt hij weggeworpen als de rank en verdort; men brengt ze bij elkaar, gooit ze in het vuur, en ze verbranden” (Johannes 15,5-6). Op de andere zijde van deze zuil staan de eeuwige vlammen. Boven de verdoemden staat Christus, vergezeld van een engel om ons eraan te herinneren dat de christelijke boodschap aan alle mensen redding brengt.

Hiernaast staat de voetwassing – de apostel Johannes (13, 2-11) is de enige die ons vertelt hoe Jezus, vooraleer het laatste avondmaal te gebruiken de voeten van zijn leerlingen wast – een teken van nederigheid en grote eerbied. De leerlingen van Emmaüs staan op de volgende zuil. De evangelist Lucas (24, 13-35) vertelt hoe twee leerlingen van Jezus Jeruzalem ontvluchtten na de Kruisdood. Op weg naar Emmaüs reisden ze met een onbekende die hen aanmoedigde en onderwees. Pas bij het breken van het brood herkenden zij de verzezen Jezus. De volgende zuil stelt de eerste martelaar voor. Het is Stefanus

die gestenigd wordt. Hij maakte deel uit van de eerste groep diakens in de jonge christelijke kerk (Handelingen van de Apostelen 6 en 7).

Hiertegenover bevindt zich de zuil met de Sint-Jacobs ladder (Genesis 28, 12-13). De vloeiende bewegingen van de op- en neergaande engelen herinneren aan de fladderende figuren op de voorgevel van de kerk. Op de basis van deze zuil staat de naam van de ontwerper en uitvoerder. De zuil aan de andere zijde van de narthex stelt de nederdaling van de Heilige Geest voor. De apostelen en Maria ontvangen de Heilige Geest die hen beloofd was door Jezus (Handelingen van de Apostelen 2, 1-4).

Bij het verlaten van deze voorhal staan aan beide zijden van de centrale gang enerzijds Petrus, de steunpilaar van de eerste kerk, met een sleutel. Bij Matteüs (16,19) lezen wij dat Jezus hem 'de sleutels van het Koninkrijk der hemelen' zou geven. Op diezelfde zuil staat aan de andere zijde de apostel Paulus, te herkennen aan het zwaard dat verwijst naar zijn onthoofding. Op de andere zuil staat de grote figuur van Sint-Christoffel, de Christusdrager – hij draagt Jezus op de schouders en was de patroonheilige van reizigers en automobilisten.

Met het gezicht naar het schip gericht staat Sint-Martinus, uitgebeeld als bisschop. In zijn hand houdt hij een kerk waarvan het silhouet verwijst naar de oude parochiekerk.

© Archief van de familie van Zygmunt Dobrzycki

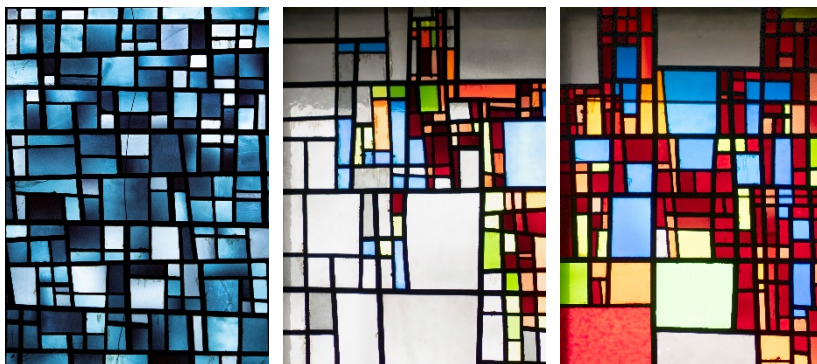
Deze zuilen werden ontworpen door Zygmunt Dobrzycki. De kleine plaasteren modellen die werden aangemaakt door de beeldhouwer werden op groot formaat uitgevoerd door Roger de Jonckheere in ruw beton. Roger en zijn vader Gustave waren “praticiens” en stelden hun talenten ten dienste van kunstenaars of voor de restauratie van beeldhouwwerken met behulp van een pantograaf. Ze verwierven naam als de beste vertegenwoordigers van hun vak in België.

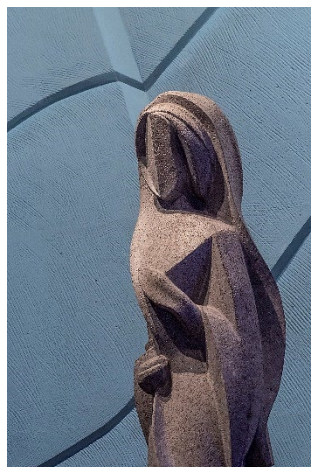
Bij het betreden van het enkelvoudig schip gaat de ruimte open en wordt je als het ware meegezogen naar het koor. Alle lijnen leiden naar het hoofdaltaar.

De bekleding van de binnenmuren zijn eveneens in eenvoudige baksteen. De houten zoldering zorgt voor een intieme warmte eigen aan het materiaal. Ze is uitgewerkt als een hangende boog die de universaliteit van de goddelijke liefde uitstraalt over de gehele wereld en die tegelijk technisch de akoestiek verbetert in de kerk.

Hoog in het schip, aan weerskanten, gaan de glasramen in lood van donkergrijs naar helder tot felgekleurde tinten. Zij leiden je naar het meest verlichte punt: het koorgedeelte.

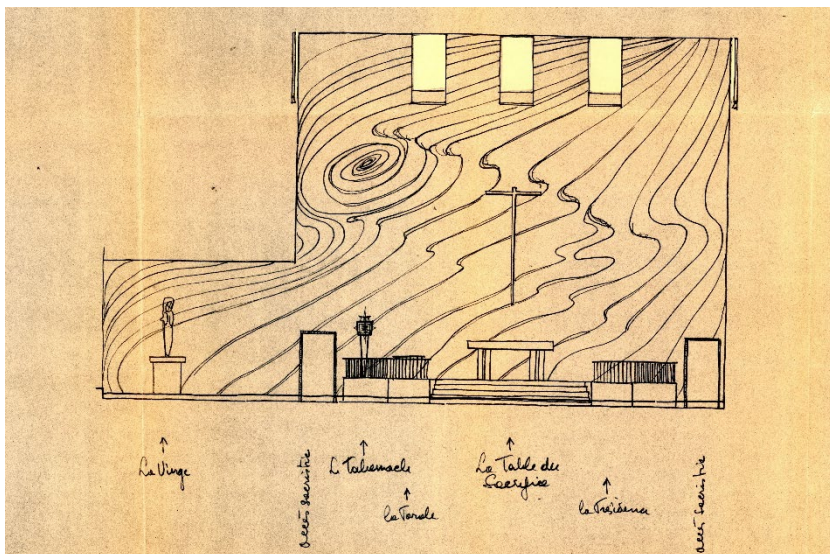
De trapeziumvorm van het schip is in feite de schaduw van de toren, de schaduw van Gods' liefde. Deze wijkt uit naar rechts waar, op dezelfde hoogte van het koor, het levensgrote beeld van de Maagd Maria staat op het ogenblik dat zij het ja-woord uitspreekt 'Mij geschiede naar Uw Woord'. Het is alsof Jezus zelf ons de hoogste liefde schenkt door Maria voor te stellen als voorspreker, steun en toeverlaat. Het beeld van Maria, zonder sokkel, is een kopie van een klein Mariabeeld dat Zygmunt Dobrzycki voordien maakte voor

de Sint-Martinuskerk van Forrières. Enkele jaren na het overlijden van de beeldhouwer gaf zijn weduwe op vraag van architect Gilson de toelating om een levensgrote kopie in granietsteen te laten maken door Roger de Jonckheere.

Het licht verhoogd koor wordt aangegeven door twee treden met in het midden het gemetste hoogaltaar. Het koor is naar de gelovigen toegekeerd en vooruitgeschoven. Het symboliseert zodoende dat de liefdevolle God zich te midden van de gelovigen bevindt. De liturgische vernieuwingen en verworvenheden van het tweede Vaticaans Concilie over de Kerk als volk van God zijn in de uitbouw van deze kerk toegepast.

De achterwand van het hoogkoor wordt volledig ingenomen door een halfverheven non-figuratief kunstwerk dat ontworpen en uitgevoerd werd door beeldhouwer en beeldregisseur Frédéric Geilfus. Architect Jean Gilson gaf hem een ontwerpschets en aanwijzingen betreffende het thema: 'de liefde van God verspreidt zich over de wereld als een onuitputtelijke wervelwind'.

Koor en Mariakapel – uiteindelijk werden de Mariakapel en de Sint-Martinuskapel gewisseld bij de uitvoering in 1970. Foto : Martin Verheyden

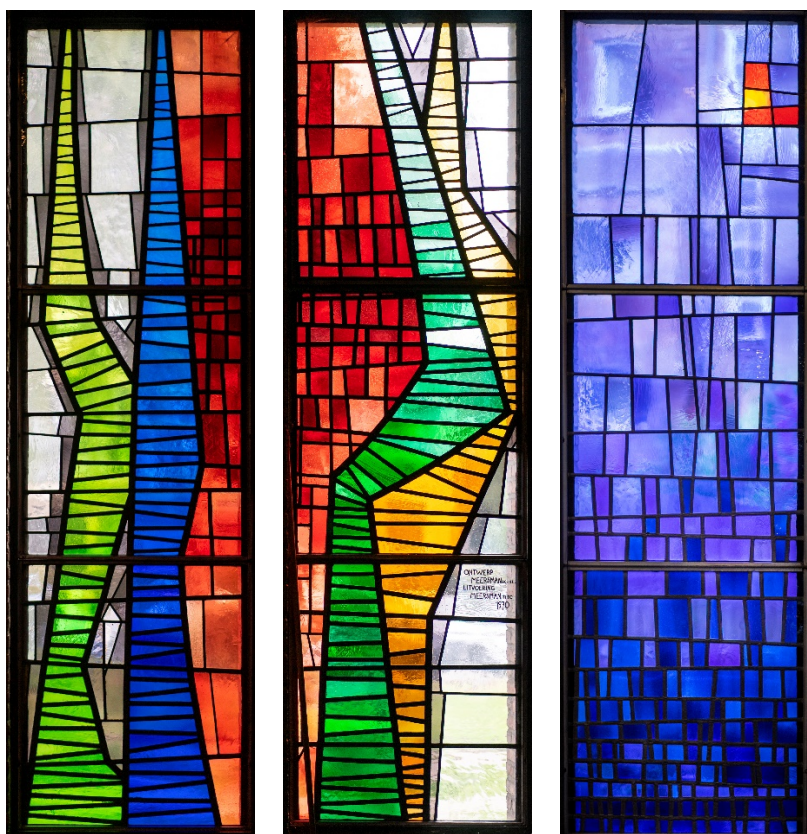
Hij laat ons zijn Zoon na die altijd aanwezig is en schenkt ons zijn Moeder als voorspreker om ons allen te verenigen in zijn licht!' De beweging van de wervelwind wordt duidelijk door de locatie van het knooppunt van haar beweging op de muur precies verticaal boven het tabernakel, en het beginpunt van de terugkeer van alle beweging door de locatie van de Maagd Maria. Deze wordt nog versterkt door een heldere lichtstraal die vertrekt uit de drie rode glasramen bovenaan in het midden. Deze glasramen in lood stellen het Licht van de Drie-Eenheid voor. Elke golf is gehooft met een verschillende tint blauw. Het is als ebbe en vloed, als de geschiedenis van God met de mensen. Gods' liefde opent een oneindige toekomst.

Links van het koor en het schip bevindt zich de kapel van Sint-Martinus. Zij wordt gebruikt als weekkapel die kan afgesloten worden met een houten harmonicadeur. Het dak loopt schuin af. De kapel telt vijf glasramen over de volle hoogte van de zijmuur. Elk raam is versierd met verticale banden van twee of meerdere kleuren. De vitale kleuren getuigen van de vurigheid waarmee Martinus het geloof verspreidde. In

de vorm van die kleurige banden zien sommige bezoekers gestileerde handen in een gebaar van aanbidding. De aanroeping van Sint-Martinus?

In de kapel waar het Mariabeeld staat, stralen de vier glasramen een besloten kalmte uit en de zachtmoedigheid van Christus' moeder. Hun kleur gaat van diepblauw naar paars en grijs met centraal een dieprode vlek – in de vorm van een warm hart?

De glasramen in lood dragen ten volle bij tot de symboliek van de kerk en het spel en de kleurschakeringen zorgen voor de juiste sfeer. Ze zijn ontworpen door Achiel Meersman en zijn uitgevoerd vader Theo Meersman. Dit glazeniersgeslacht had hun atelier in de Steenstraat in Aalst.

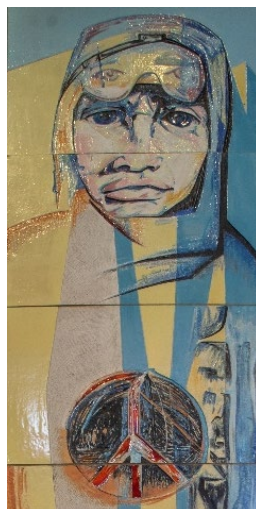
Aan de voet van het hoogaltaar, zeer dicht bij de offertafel en de permanente tegenwoordigheid van de Heer, ondersteunen drie zuilen het gebouw. Zij beelden de drie theologale of goddelijke deugden uit : geloof, hoop en liefde. Deze deugden sturen onze dagelijkse inzet om bij God te kunnen verblijven, zoals Gilson het uitdrukt. Het geloof en de hoop verbinden het koor met de Mariakapel en de liefde bindt de kapel van Sint-Martinus met het koor.

Elke pijler is bezet aan de koorzijde met zes grote keramische panelen die gesigneerd werden door Manu Van de Velde en gedateerd 1971. De uitvoering van deze werken gebeurde in het Duits atelier van H. Juttass.

De drie deugden worden voorgesteld door drie belangrijke figuren uit de Bijbel: Abraham, Jesaja, en het Hooglied. Deze personages heeft Manu Van de Velde uitgebeeld alsof zij in de jaren 70 leefden – wat de voorstelling wel dateert.

Het geloof wordt verzinnebeeld door aartsvader Abraham. Hij wordt hier voorgesteld als een astronaut. In het boek Genesis spreekt de Heer tot Abraham: “Trek weg uit uw land, uw stam en uw huis, en ga naar het land dat Ik u zal tonen.” Abraham gelooft en trekt weg (Genesis 12, 1-4). God beloofde de oude Abraham talrijke afstammelingen: “Beschouw aandachtig de hemel, tel de sterren als je ze kan tellen: zo zal je afstamming zijn. En Abraham geloofde in de Heer” (Genesis 15, 5-6). Op zijn ruimtepak draagt hij ook het kenteken van het pacifisme – het vredesteken zo eigen aan de jeugd van de jaren 70 die wereldwijd op zoek was naar een vreedzame toekomst.

De voorstelling van Jesaja, profeet van het Oude Testament die predikt en tot iedereen spreekt, verzinnebeeldt de beste Bijbelse uitdrukking van Hoop.

Hier worden vijf specifieke momenten van zijn profetieën voorgesteld dat het heil aankondigt aan het verdrukte volk Israël. Elke profetie wordt voorgesteld door het gezicht van een karakter van onze tijd. De profetieën van Jesaja zijn ritmisch geschreven en dit heeft de kunstenaar Manu Van de Velde weergegeven door een opeenvolging van gefilmde beelden.

Het oog staat symbool voor het wakkere geweten, aandachtig voor de tekens van de hoop ondanks de beproevingen. De filmbeelden volgen elkaar dan op, elk gefixeerd op het aangezicht van een sociale casus van onze tijd, waardoor de zoektocht naar hoop wordt verduidelijkt.

De eerste toont het gezicht van een jonge gedrogeerde vrouw, waarop de volgende profetie van Jesaja van toepassing kan zijn - " Zegt tot allen die radeloos zijn: Houdt moed, weest niet bang, hier is uw God, Hij brengt de wraak mee, de goddelijke vergelding, Hij brengt u redding." (Jesaja 35,4).

Hieronder wordt het beeld van een gevangene van de doodskampen getoond, een ander drama in de huidige samenleving. Bij Jesaja zijn deze woorden te vinden: "De

stervelingen zullen vernederd worden en de mens zal vernederd worden" (5,15); nogmaals; - "daarom gaat mijn volk in ballingschap voordat zij het vermoeden" (5,13) - en ook - "de gevangene zal spoedig worden vrijgelaten, hij zal niet omkomen in de kerker, en hij zal geen gebrek aan brood hebben" (51,14)

Het derde beeld is dat van het gezicht van een jong weeskind - en Jesaja zegt: " Leert liever het goede te doen, betracht de rechtvaardigheid, helpt de verdrukten, verschaft recht aan de wezen, verdedigt de weduwen." (1,17).

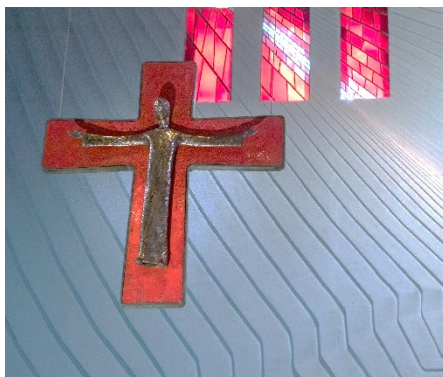
Het laatste filmbeeld is dat van een arbeider die gebukt gaat onder de werklust, en Jesaja zegt: "Want een dwaas vertelt maar dwaasheid en zijn hart zint op kwaad; snode daden begaat hij en predikt afval van Jahwe. Hongerigen geeft hij niets te eten en dorstigen weigert hij een dronk" (32,6). " De verwaterde ogen der mensen worden neergeslagen, de hoogmoedigen worden vernederd. Jahwe alleen blijft hoog verheven op die dag!" (2,17).

De derde pijler die bij de Martinuskapel staat, heeft als thema de liefde en stelt de bruid uit het Hooglied voor, het lied der liederen. Haar liefde is als een totale gave van zichzelf aan diegene die ze liefheeft (aan God die ze liefheeft). In de hand houdt ze een rode roos die symbool staat voor de liefde. Psalmen werden gezongen en begeleid op de citer. De vreugdevolle muziek wordt hier weergegeven door een elektrische gitaar. De voorstelling doet denken aan taferelen van Woodstock, de tijd van de hippiecultuur in de geest van Love, Peace, Happiness en Rock & Roll.

Elke kolom draagt op de andere drie zijden keramische panelen waarop in veertien talen het werkwoord van de deugd voorkomt die de kolom voorstelt: Geloof - Hoop – zichzelf geven, en markeert zo een oecumenische gedachte, het streven naar eenheid onder christenen.

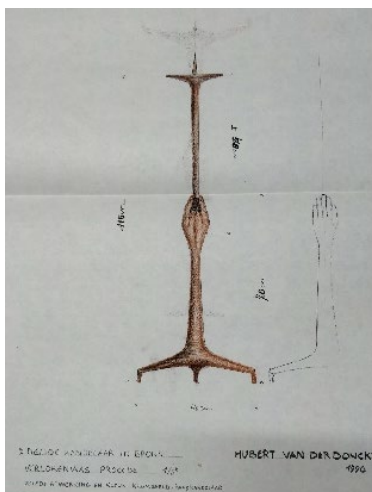

Het tabernakel is van de hand van de edelsmid Philippe Denis en werd geschonken aan de kerk door - het echtpaar - Jacques Delens, aannemer van de bouwwerken van de kerk. In dit kastje van edel metaal wordt het geconsacreerde brood bewaard. Hierbij staat de godslamp, een klein vlammetje in een rood glas om je eraan te herinneren dat God woont in Jezus onder ons, bij de mensen.

Het kruis boven het altaar werd door pastoor Pierre Smeyers in 1980 toegevoegd. Het is van de hand van Hubert Van der Donckt (1936-1993), beeldhouwer, edelsmid en bronsgieter die zijn opleiding had genoten in de abdijsschool van Maredsous en zijn atelier had in Wannegem-Lede (Kruishoutem). De rode achtergrond van het kruis roept de vuurgloed op van de vensters bovenaan in het koor. "Zo lief heeft God de wereld gehad dat hij zijn enige Zoon heeft gegeven " (Johannes 3, 16). Aan het kruis hangt de verrezene Heer.

Dezelfde bronsgieter leverde ook de paaskandelaar en de arendsleze-naar. Vier tweedelige kandelaars met uitneembare toortsen gegoten in brons met de verloren wastechneik, zijn geïnspireerd op de kandelaars die Van der Donckt maakte voor de abdij van Affligem.

De kruisweg die behoort tot de normale uitrusting van een parochiekerk, kreeg hier een bijzonder bescheiden plaats. Veertien kleine houten kruisjes hangen tussen de glasramen van de zijwand van de Mariakapel.

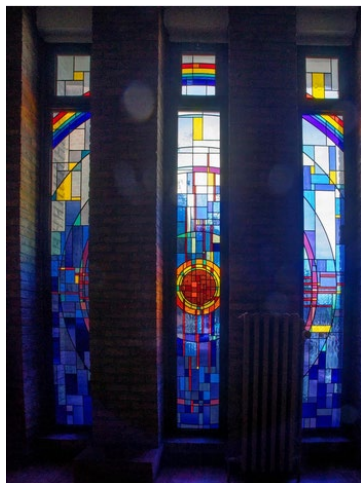
Onder de tribune, in de narthex in de dikte van de muren bevinden zich aan beide zijden de biechtstoelen. Het sacrament van de verzoening of vergeving belichaamt tenslotte de Liefde van Christus die ons blijvende verlossing biedt.

Achteraan in de kerk ter hoogte van de rechterzijdeur bevindt zich de gedenkplaat van de eerste steenlegging die plaats vond op 18 april 1970.

Boven deze narthex is er een tribune die plaats geeft aan 136 bijkomende stoelen en die te bereiken is via een trap bij de linkerzijingang.

Ook voor de spreekruimte links van de ruimte waar het Mariabeeld met kind staat, ontwierp Achiel Meerman drie glasramen. De kerkfabriek die reeds moeite had om de bouwwerken te laten financieren opteert uiteindelijk voor het zetten van gewone ramen.

Een nieuwe gelegenheid bood zich aan toen in 2010 de zusters Annonciaden benaderd werden door een parochiaan met de wens om samen met een familielid een kerkraam te schenken aan de kerk. Deze vraag werd doorgegeven aan pastoor Pierre Smeyers en de kerkfabriek die ervoor kozen om glasramen voor het secretariaat van de kerk te laten uitvoeren. Op deze wijze zou de ruimte waar ook de nevendiensten voor jonge kinderen worden gehouden, een sacraal

karakter krijgen. Jean-Marc Gdalewitch uit de Jetselaan te Koekelberg werd aangesproken om drie glasramen te ontwerpen en uit te voeren. Het werk van de jonge Gdalewitch werd opgemerkt door de laatste leerling van Horta, Jean Delhay, die zijn inzet en vakkundigheid waardeerde en hem introduceerde in de wereld van restaurateurs en hun opdrachtgevers. Naar de wens van de schenkers liet de meester-glazenier zich inspireren door de kleuren van de glasramen die Achiel en Theo Meersman destijds ontwierpen en plaatsten in de achterwand van het koor van de kerk. Bij de vormgeving van de glasramen moest Gdalewitch de symboliek voor ogen houden van Gods' liefde die uitstraalt over de wereld en het ganse heelal. De eerste maquettes die werden voorgesteld werden gewijzigd op vraag van de opdrachtgevers. Hij hield rekening met de verschillende verwachtingen en heeft het ontwerp bewust abstract gehouden, zodat elkeen een persoonlijke

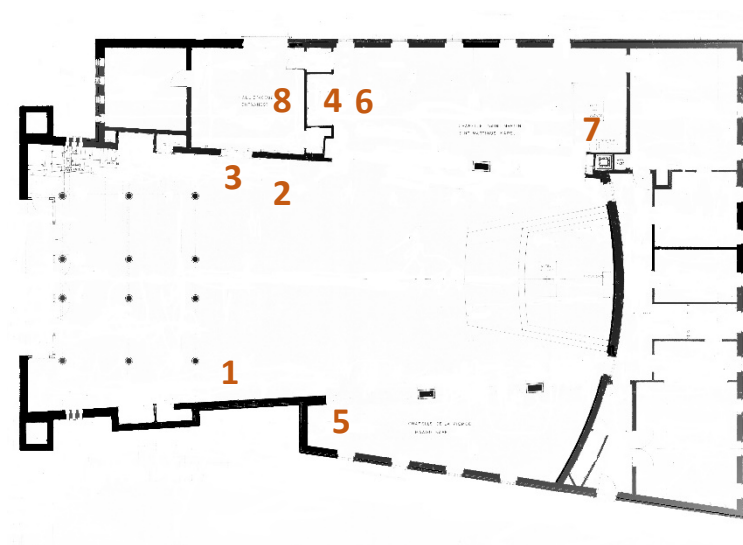

inkleuring kan maken van dit glasraam. Op 24 december 2010 werden de nieuwe ramen plechtige ingezegend door pastoor Pierre Smeyers. De milde schenkers wensten anoniem te blijven.

KUNSTSCHATTEN UIT DE VORIGE SINT-MARTINUSKERK

De teksten die Robert Reunis publiceerde in zijn artikel '*Trésors d'art ancien et moderne de l'église Saint-Martin à Ganshoren*', in *Notre Conté - Ons Graafschap*, Jette, 30, 2003, p. 5-28 werden met toestemming van de auteur gedeeltelijk overgenomen.

De Sint-Martinuskerk op zich is een opmerkelijk kunstwerk. De rijke getuigenissen van het verleden van de parochie-gemeenschap wist men op een voorbeeldige manier te integreren in de 'moderne' kerk.

GLASRAMEN (1)

Op de rechtermuur van het schip hangen twee glasramen waarvan stijl en afmetingen niet overeen komen met het opzet van de moderne kerk. Zij zijn afkomstig uit de oude kerk. Het glasraam links is een eerbetoon aan een oud-pastoor van de parochie. Het draagt het opschrift: "De parochie v.(an) Ganshoren opgedragen an de eerw.(aerde) H.(eer) Cornelius Storms Pastor 1873-98".

Onder een portiek in neogotische stijl ontvangt een zegenende bebaarde man met tiara - bestaande uit een soort eivormige muts met daaromheen boven elkaar drie kronen, met op de bovenste punt een door een kruis bekroonde wereldbol met aan de achterzijde afhangende stroken - en krulstaf het eerbetoon van het geknielde volk dat hun kinderen aanbiedt om te zegenen. Het is Cornelius, die paus was van 251 tot 253. Hij is de patroonheilige van Pastoor Cornelius Storms die hier geportretteerd wordt als de tweede persoon achter de pauselijke figuur.

Pastoor Cornelius Storms speelde een belangrijke rol in de Sint-Martinusparochie. Geboren te Beersel op 25 mei 1827 werd hij in 1860 onderpastoor te Ganshoren en in 1873 werd hij benoemd als pastoor. Pastoor Storms had een bijzondere aandacht voor de armsten en de zwaksten. Hij trok ten strijde tegen analfabetisme en stichtte in 1880 een parochie tijdens de cholera-epidemie die toen de regio teisterde.

De parochianen drukten hun erkentelijkheid uit door het schenken van kazuifels, stola's en beelden die zijn naam droegen, zijn portret voorstelden of de beeltenis van zijn patroonheilige. In 1898 vierde de parochie de vijftiengste verjaardag van zijn aanstelling als pastoor. Zij zetten een inschrijvingsactie op voor het bekostigen van de uitvoering van dit glasraam. Cornelius Storms bleef in dienst tot aan zijn dood op 31 mei 1907.

Het glasraam rechts draagt het opschrift: "Sint-Martinus 1842 Gemeente Ganshoren". Onder eenzelfde neogotische portiek snijdt Sint-Martinus, te paard en vergezeld door een andere soldaat, zijn

soldatenmantel in twee en geeft die aan een bedelaar, omringd door enkele lotgenoten. Dit glasraam herdenkt de ondertekening van het koninklijk besluit van 11 juli 1842 dat de Sint-Martinuskapel erkent als parochiekerk die voortaan definitief onafhankelijk is van de Sint-Pietersparochie van Jette. Het glasraam werd geschonken door de gemeente ter gelegenheid van het eerbetoon aan pastoor Storms in 1898. Het gelaat van de soldaat links van Sint-Martinus is nauwgezet uitgevoerd en zou een portret kunnen zijn.

Historicus Paul Vandeput meent hierin de figuur te herkennen van Ulric de Villegas (1844-1934), graaf van Sint-Pieters Jette en burgemeester van Ganshoren van 1873 tot 1912.

Beide glasramen zijn gesigineerd 'H. Heyden'. De meester-glazenier Heinrich Heyden, van Duitse origine, woonde te Ganshoren. Zijn glasramen waren ondergebracht in het koor van de oude kerk, aan weerszijden van het altaar. Bij de afbraak van de oude kerk in 1974 werden de twee glasramen gerecupereerd en zorgvuldig bewaard in de kelders van de nieuwe kerk. Rik Noppe sprak hierover meester-glazenier Ivo Bakelants aan die hij ontmoete in de gebouwen van de Christelijke, Sociale Werken in de Pletinckxstraat. Gedurende het schooljaar 1989-1990 hebben de leerlingen van het Hoger Instituut voor Kunsten en Ambachten deze glasramen gerestaureerd onder de leiding van Ivo Bakelants. De leerlingen van de vakschool Don Bosco in Sint-Pieters-Woluwe maakten de metalen kaders om de glasramen in te plaatsen. De zware houten omlijsting werd vervaardigd door de plaatselijke firma Debersaques. De hele operatie werd gecoördineerd door de heer Delsart, kunstenaar en houtbewerker woonachtig in de parochie. Via de oprichting van een fonds konden de parochianen hun bijdragen storten om de kosten voor materiaal, productie en vervoer te betalen. De twee glasramen werden opgehangen en op 23 november 1990 voor een tweede maal ingehuldigd met een toespraak van de heer Ivo Bakelants en Pastoor Pierre Smeyers.

ORGEL (2)

Het orgel opgesteld links in het schip, stond eertijds in de oude kerk van Spaak. Het werd in 1889 aanbesteed bij de gebroeders Adriaan en Salomon Van Bever in Laken. De kostprijs van dit orgel was geraamd op 9.000 oude Belgische franken en in 1890 werd de goedkeuring hiervoor gegeven door een schrijven van de provinciaal griffier namens koning Leopold II. Hetzelfde jaar werd het orgel geplaatst in de oude kerk. De eiken kast is gesigeneerd door François Draps, de voornaamste helper en later opvolger van Van Bever. Het plan van het orgel is gesigeneerd en gedateerd 1 juni 1890.

Adriaan en Salomon Van Bever hadden werkplaatsen in Laken (Prinses Clementinestraat nr 62) en in Amiens. Voor Brussel bouwden zij het orgel van de Broeders Alexianen, de Sint-Michiels- en Sint-Goedele-kathedraal, de Dominicanenkerk, de kerk van de Jezuïeten, de kerk van Onze-Lieve-Vrouw van de Finistère, het Sint-Michielscollege, de Paters van het H.Hart in Etterbeek, de Sint-Pieterkerk van Jette en de Sint-Pieterskerk in Ukkel.

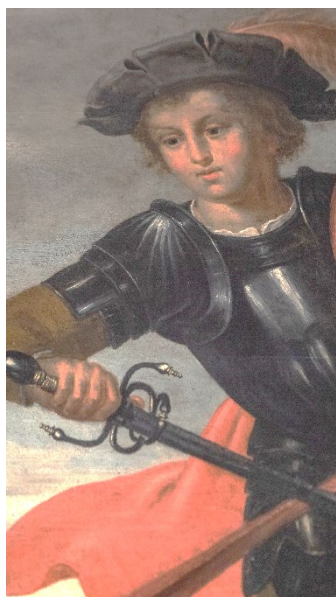
Bij de overbrenging naar de nieuwe kerk is de opbouw van het instrument aanzienlijk gewijzigd. Het voororgel bevindt zich in het schip en de voorzijde van het meubel is in haar geheel bewaard. Het klavier bevindt zich juist om de hoek, achteraan in de Sint-Martinuskapel. De organist is bijgevolg onzichtbaar vanuit het schip. Ondanks de vele protesten hebben deze aanpassingen de kwaliteit van het instrument nochtans niet geschaad. Het orgel leent zich uitstekend voor de begeleiding van gezongen vieringen en voor concerten.

SCHILDERIJEN

De Sint-Martinusparochie bezit nog steeds de schilderijen die jammer genoeg geleden hebben onder de bedenkelijke bewaringsomstandigheden in de oude kerk. Vooraleer ze te integreren in de nieuw kerk moesten zij gerestaureerd worden. Die opdracht werd in de jaren 1982- 1983 toevertrouwd aan het atelier Salvartès. Uit de voorbereidende studie bleek dat sommige schilderijen té beschadigd waren. Bovendien waren door hun geringe artistieke waarde de zware restauratiekosten niet te rechtvaardigen. Zodoende werden vijf werken verwijderd: twee voorstellingen van de 'Aanbidding der Wijzen' (16de en 18de eeuw); twee voorstellingen van de 'Heilige Familie' (17de en 19de eeuw) en een 'Aanbidding van de herders' uit de 17de eeuw. Het is opmerkelijk dat de kerkfabriek deze ontoonbaar geworden schilderijen nog steeds bewaard heeft.

Drie schilderijen werden weerhouden en met zorg gerestaureerd. Zij kregen een plaats in de nieuwe kerk.

Sint-Martinus deelt zijn deel van de mantel met een bedelaar (3)

Op de linkermuur van het schip, boven de deur hangt het schilderij waarop te zien is hoe 'Sint-Martinus zijn deel van de mantel deelt met een bedelaar'. Het betreft een olieverfschilderij op hout waarvan het paneel bestaat uit acht houten planken. Het werk is niet gesigneerd, maar de restaurateurs hebben het jaartal 1624 blootgelegd. Dit schilderij stelt het meest volkse en gekende verhaal van de patroonheilige van de parochie voor. Het is een kopie van het werk van Antoon Van Dijck (tussen 1615 en 1629) in de Sint-Martinuskerk te Zaventem. Bij de inleiding van deze gids kan je het bondig levensverhaal vinden van Sint-Martinus van Tours.

Prediking van Johannes de Doper (4)

Op de achtermuur van de Sint-Martinuskapel, boven de beeldhouwde kast hangt de 'Prediking van Sint-Jan de Doper'. Het betreft hier een olieverfschilderij op doek (160 cm x 273 cm) niet gedateerd noch gesigneerd. De textuur van het doek bestaande uit een horizontaal graatmotief is typisch voor het laatste kwart van de 16de en het eerste kwart van de 17de eeuw. Bij deze restauratie werd het schilderij herdoekt en kwam een eerdere herdoeking aan het licht wat wijst op een vorige restauratie. De omlijsting werd vervangen. Sommige kleuren werd bijgewerkt en het doek werd grondig gereinigd.

Het schilderij illustreert een passage uit het Lucas-evangelie (Lucas: 3, 1-18; Mattheüs: 3, 1-12 en Marcus: 1, 1-6).

Onder een boom roept Johannes de Doper het volk op om zich te bekeren. Zijn toehoorders staan ruim verspreid in een cirkel rond hem en door de afwisseling van de klederen, alle in de tinten van de tweede helft van de 16de eeuw, wordt de verscheidenheid van de klassen benadrukt: boeren, burgers, soldaten.

Het stel op de voorgrond, onderaan rechts op het schilderij is ongeïnteresseerd in het onderricht van Johannes. De elegante jonge vrouw met de druppelparel staat volop naar de toeschouwer gekeerd. Haar opvallende verschijning suggereert een portret – de opdrachtgeefster? In de rechterbovenhoek bevindt zich een doopscène, de doop van Jezus door Johannes de Doper.

Het parochiearchief bevat een onuitgegeven studie van Christine Van Vlierden n.a.v. een voordracht van het pas gerestaureerde schilderij in het kader van 150 jaar Sint-Martinusparochie in 1985. Op stilistische gronden kan dit werk toegeschreven worden aan de Antwerpse school van het derde kwartaal van de 16de eeuw en meer bepaald aan het atelier van Ambrosius I Francken of Frans Francken. Het verschil in tekening en uitwerking tussen de verschillende figuren onderling is té groot en sommige figuren zijn kwalitatief duidelijk van een hoger niveau dan anderen. Dit laat vermoeden dat het atelierwerk is, dat geschilderd is door meerdere leerlingen en waarin de hand van de meester duidelijk te onderkennen is. Dit werk werd geschilderd na 1541 en vóór 1616 of 1618 de sterfdata van resp. Frans en Ambrosius Francken. Georges Petitjean baseerde zich op deze studie in het kader van een opdracht als student in de master opleiding kunstgeschiedenis (1990-1994, VUBrussel).

Conrad d'Offida ontvangt het Kind Jezus (5)

Aan de achterwand van de Onze-Lieve-Vrouwkapel hangt een klein schilderij met de voorstelling van de franciscaan Conrad d'Offida die het Kind Jezus ontvangt. Dit olieverfschilderij op doek is niet gedateerd noch gesigneerd: de inventaris van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium houdt het op het midden van de 16de eeuw. Diezelfde inventaris repertorieert het schilderij onder de titel 'Sint-Franciscus van Assisi die het Kind Jezus ontvangt'. Deze titel lijkt volgens Robert Reunis niet correct. De franciscaanse overlevering vertelt namelijk de vele visioenen van Sint-Franciscus, maar in geen enkel van die verhalen wordt gezegd dat Maria haar Kind aan Franciscus zou hebben toevertrouwd. Hoofdstuk 42 van de 'Fioretti van Sint-Franciscus' vertelt een wondere gebeurtenis uit het leven van één van de eerste franciscanen, broeder Conrad d'Offida als volgt:

"Ten tijde van deze heilige broeder Pieter leefde broeder Conrad d'Offida. Ze verbleven samen in het klooster Forano van de custos Ancone. Op een dag ging broeder Conrad naar het bos om er te mediteren over God en broeder Pieter volgde hem stiekem om te zien

wat hem zou overkomen. Broeder Conrad bad zeer devoot tot de Maagd Maria, met veel tranen, om van haar gewijde Zoon de genade te bekomen en de zachtheid te mogen ervaren die Simeon ondervond op de dag van de Reiniging, toen hij Jezus, de gezegende Redder, in zijn armen droeg. De barmhartige Maagd Maria verhoorde hem; en zie, de Koningin der hemelen verscheen met haar Zoon op de arm, te midden van een

schitterend licht. Ze naderde tot broeder Conrad en legde de gezegende Zoon op zijn arm; hij ontving Hem met grote godsvrucht, kuste Hem, drukte Hem tegen de borst en hij koesterde en vertederde zich in goddelijke liefde en onuitsprekelijke vertroosting; en evenzo

deed broeder Pieter, die verborgen, alles zag en in zijn ziel een zeer grote zachtheid en vertroosting voelde.

Dit schilderij geeft duidelijk de illustratie van deze tekst weer: de Heilige Maagd biedt het Kind aan broeder Conrad aan die knielt en ontschoeid is. Achter hem neemt broeder Pieter het tafereel waar. Een aantekening van Alexandre Masseron leert ons dat broeder Conrad, geboren te Offida in de streek van Ascoli Piceno, tot de orde der franciscanen toetrad in 1256. Hij overleed in Assisi in 1306.

VOORMALIGE PREEKSTOEL (6)

Tegen de achterwand van de Sint-Martinuskapel staat een kast waarvan de beeldhouwde panelen een bewogen leven gekend hebben. Ze behoorden oorspronkelijk tot de ambo van de refter van de paters van de abdij van Dielegem. De ambo is een spreekgestoelte van waarop een monnik met luide stem vrome geschriften voorlas gedurende de maaltijd van zijn medebroeders. Deze versierde ambo werd aan de abdij geschonken door abt Jean-Baptiste de Haseleer in 1634. In 1744 moderniseert een andere abt, Henri van Eesbeeck, de refter en schenkt de oude ambo aan de Sint-Martinuskapel. Er wordt een trap en een leuning aan toegevoegd en een klankbord om hem tot preekstoel om te vormen. In 1850 wordt de kansel geplaatst in de inmiddels afgebroken kerk van Spaak. In de moderne liturgie heeft een

kansel geen functie meer en kon het meubel als dusdanig niet geplaatst worden in de moderne kerk van Gilson. Er werd dan voorgesteld om de beeldhouwde panelen te recupereren teneinde er een opbergmeubel van te maken voor de zangboeken. De trap en het klankbord werden verwijderd. Op een van lijstwerk voorziene basis dragen vier zuiltjes en een rugpaneel de beeldhouwde kast van de ambo. Twee kleine zijpanelen zijn versierd met een eenvoudig vierkant en voluten in s-vorm van bladerwerk. De grote zijpanelen, gemonteerd op scharnieren, zijn versierd met brede kruisen, eveneens aan de zijden voorzien van voluten.

Het centrale paneel is rijk versierd. Een monumentaal portaal wordt gedragen door twee zuilen en bekroond door een gebroken driehoekig fronton. Boven het fronton bevat een cartouche het jaartal

van de uitvoering van het werk (1634). In het midden van het fronton staat het wapenschild van abt de Haseleer, een hazelaar en een spreukband met zijn spreuk: 'Mors et Vita'.

Centraal op het portaal draagt een voetstuk versierd met een engeltjeshoofd het beeld van Johannes de Doper. Hij wordt ten voeten uit voorgesteld als een asceet gekleed in een mantel van kameelhaar en een leren gordel. Op zijn linkerarm draagt hij een lam rustend op een open boek – Johannes de Doper zegt immers "Zie het lam van God dat de zonde van de wereld wegneemt" wanneer hij Jezus doopt. In zijn rechterhand draagt hij een stok, waarschijnlijk het overblijfsel van een staf met een lint waarop "Ecce Agnus Dei" staat of een lang kruis dat vandaag gebroken is.

Om volledig te zijn inzake het meubilair, werd het nieuwe houten hoogaltaar van de oude kerk in de Sint-Martinuskapel geplaatst en werden twee eiken biechtstoelen die in 1851 voor de oude kerk zijn

vervaardigd, opnieuw opgevist en verbouwd tot meubels in de sacristie waarin de kleren van de misdienaars hangen.

BEELDHOUWWERKEN

Gekruisigde Christus (7)

In de Sint-Martinuskapel hangt vooraan het beeld van een gekruisigde Christus in lindenhout van 96 cm hoog; de rechterhand heeft afgebroken vingers, en vertoont een overlangse barst in het hout van de rechterarm en een inkerving in het achterhoofd, beginnende onder de ooghoeken. Oorspronkelijk bevond het zich aan het kruis dat bevestigd was onder een luifel aan de buitengevel van de noordzijde van de oude kerk. De inventaris van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium dateert het in de tweede helft van de 19de eeuw. Het beeld was toen met witte gips overschilderd.

Het beeld werd inmiddels afgeloofd en vertoont alle karakteristieken van een sculptuur uit de 17de eeuw. Het is van een buitengewone kwaliteit en met een zeer correcte anatomische weergave.

Maria met Kind (8)

In de ruimte achter het orgel, de hall vóór de toegang tot de ontvangstruimte, staat een houten beschilderd beeld van Maria met Kind (95 cm). Het dateert van 1854 en is afkomstig uit het atelier van de familie Goyen te Leuven. Barones d'Hoogvorst, geboren Moretus, schonk dit beeld aan de Sint-Martinusparochie. Het was eertijds opgesteld in de zijkapel links van het koor van de oude kerk. Gelovigen komen het beeld vandaag nog vereren met een gebed of een kaars. Het beeld behoort tot het type van de heiligenbeelden die werden

aangekleed. Enkel het gezicht en de handen zijn zichtbaar terwijl het lichaam bedekt wordt met een kleed en kon opgesmukt worden met allerlei afneembare accessoires. Het aantal kleren voor dit beeld verbaast niet: godvruchtige verenigingen en welgestelde parochianen wedijverden om nieuwe ornamenten te schenken voor deze beelden.

GRAFSTENEN

Verschillende grafstenen, afkomstig van het oude kerkhof rond de voormalige kerk en van de Sint-Martinuskapel kregen een nieuwe bestemming.

Drie stenen werden geplaatst tegen de linkerzijgevel van de nieuwe kerk onder het afdak. De grafsteen in kruisvorm is dat van Servaes van Calk. Hij was schepen van Jette-Ganshoren van 1666 tot 1675 en bezat een hoeve die gelegen was in de buurt van de Sint-Martinuskapel. Hij overleed op 24 december 1680.

Links ervan hangt de steen van Petrus Joannes Constantinus Pangaert, zelf eigenaar van de terreinen rond de oude Sint-Martinuskerk en gulle schenker bij de bouw van de kerk van Spaak. Hij overleed op 2 maart 1840.

Aan de andere zijde staat de grafsteen van priester Aegidius Josephus Pangaert, broer van Petrus Joannes. Hij is geboren te Brussel in 1780. en werd priester gewijd in 1808, zoals het medaillon aangeeft op zijn kelk, symbool van priesterwijding. Door een zwakke gezondheid kon hij geen officiële functie uitoefenen in de kerk. Hij verbleef vaak in Ganshoren waar hij een mooi buitenverblijf had gekocht. Na de stichting van de Sint-Martinusparochie in 1835 nam priester Pangaert grootmoedig deel aan de financiering van de bouw van de nieuwe kerk; hij schonk haar onder andere de inboedel van zijn persoonlijke kapel.

Drie meer afgesleten stenen werden rechts van de kerk geplaatst. Ze liggen in het tuintje naast de voordeur van de pastorie en zijn afkomstig van de oude Sint-Martinuskerk.

ANDERE KERKSCHATTEN

Andere kerkschatten (kelken, kandelaars, monstrans, buretten, relieken en kerkgewaden), obiits, klokken die nog uit de oude kerk komen worden hier niet besproken, aangezien zij niet voor het publiek toegankelijk zijn.

“Architect Jean Gilson heeft met deze kerk een kunstwerk afgeleverd dat een mysterie tot uitdrukking brengt. Een toonbeeld van moderne sacrale architectuur.”

Pierre Smeyers, juni 2021

